

21^e jaargang · zomer 2023

Kroniek Sint Agatha

Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven | Klooster Sint Agatha

Ten Geleide

In droge tijden verhaalt deze Kroniek over de Watersnoodramp, een bijzondere samenloop van omstandigheden. Verder vindt u informatie over de opbouw van de online fotocollectie, de nieuwe tentoonstelling en, zoals gebruikelijk, de ontwikkelingen in het afgelopen halve jaar. Van harte een goede zomertijd gewenst!

OFFICIEEL GEOPEND

Op 21 april gaf wethouder Joost Hendriks van de gemeente Land van Cuijk het officiële startsein voor de restauratie van de kloostermuren. Op zijn verzoek zwaaide Edgard Claes o.s.c met de wijwaterkwast over bouwmaterialen, gereedschappen en medewerkers van Bouwbedrijf Van de Ven. Joost Hendriks opende ook de nieuwe tentoonstelling *Verborgen boekenpracht. De kloosterbibliotheek van Sint Agatha*, waarover u bijgaand meer informatie vindt.

De restauratie van de 390 meter lange muren kan beginnen omdat zeer velen in het afgelopen jaar 'een steentje bijdroegen' aan de fondswerving voor dit project. We zijn heel dankbaar voor het fantastische resultaat. Tijdens de openingsbijeenkomst sprak Emil Uriot (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) beeldend over de betekenis van de indrukwekkende

muren. Restauratie en fondswerving zullen duren tot het najaar van 2024, waarna we met alle betrokkenen de oplevering zullen vieren.

FOTO'S, AUTEURSRECHT EN AVG

Op de bovenstaande foto zien we zuster Florentine van Looveren met haar kleuterklas naast de ingang van de kerk. Alle kinderen in hun zondagse goed, de meisjes in hun mooiste jurk, de jongens allemaal een pet op het hoofd. De foto werd gemaakt in 1913 te Aardenburg, en maakt onderdeel uit van de collectie van de Franciscanessen van Dongen. Het is één van de mooie tijdsbeelden die we in onze online fotocollectie hebben geplaatst. Maar stel nu dat deze foto was gemaakt in 1950? Of in 1970?

Omdat zuster Florentine en haar klas werden gefotografeerd in 1913, kunnen we er vanuit gaan dat alle

personen op de foto zijn overleden. Bij foto's van latere datum - ook die met een vergelijkbaar uniek tijdsbeeld - kunnen we daar niet zonder meer vanuit gaan. Hoe zouden de afgebeelde personen dan tegen publicatie van de foto aankijken?

Het is natuurlijk ondoenlijk om alle nog levende personen die staan afgebeeld op foto's in onze collectie te benaderen met de vraag of zij akkoord gaan met publicatie. En toch schrijven de privacyrichtlijnen in de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) voor dat bijzondere persoonsgegevens van *nog levende personen* niet zomaar gepubliceerd mogen worden. Een foto is zo'n bijzonder persoonsgegeven. Daar komt bij, dat er tot 70 jaar na het overlijden van een fotograaf nog auteursrecht op een foto kan berusten. Wordt een foto voor die tijd online geplaatst, dan kunnen de fotograaf of zijn nabestaanden een vergoeding eisen. Hoewel dit slechts in uitzonderlijke gevallen gebeurt, bleek tijdens een rechtszaak (2016-2020) tegen de archiefinstelling Erfgoed Leiden en Omstreken dat dit een reëel risico kan zijn. Gelukkig stelde de rechter de archiefinstelling uiteindelijk grotendeels in het gelijk. In dit artikel geven we een beknopt overzicht hoe we in het Erfgoedcentrum omgaan met dilemma's op het gebied van privacy en auteursrecht bij de selectie van foto's voor onze online fotocollectie.

Het auteursrechtonderzoek begint met achterhalen wanneer een foto is gemaakt en door wie. Dat is lang niet altijd mogelijk. Als er geen aanwijzingen zijn voor het tegendeel, gaan we er vanuit dat de foto is gemaakt door een lid van de orde/congregatie. Als duidelijk is dat een foto niet door een lid van de kloostergemeenschap is gemaakt, proberen we de maker te achterhalen. Gaat het om een *persoon*, zoals een professionele fotograaf, dan mag de foto 70 jaar na overlijden zonder toestemming gepubliceerd worden. Probleem is vaak om te achterhalen wanneer een maker is overleden. Kunnen we daar geen duidelijkheid over krijgen, dan proberen we aan de hand van de datering van de foto het risico in te schatten dat de auteursrechttermijn nog niet verstreken is. Bij twijfel publiceren we (voorlopig nog) niet.

Soms is een foto uitgegeven door een instantie of organisatie. In dat geval loopt het auteursrecht 'slechts' tot 70 jaar na publicatie van de foto. Ten slotte zijn er nog anonieme foto's waarbij auteursrecht toch een rol kan spelen. Een voorbeeld zijn de vele prentbriefkaarten - vooral van kloostergebouwen - in

onze collectie. Het is duidelijk dat deze door een professionele fotograaf zijn gemaakt, maar de kaarten vermelden lang niet altijd door wie. De rechter heeft bepaald, dat in dit geval ook de termijn van 70 jaar na publicatie mag worden aangehouden.

Een extra complicatie bij het auteursrechtonderzoek is, dat niet alleen fotografen of uitgevende instanties aanspraak kunnen maken op auteursrecht. Staat op de foto prominent een werk van een architect of kunstenaar, dan kan deze ook aanspraak maken op auteursrecht. In een collectie die vol zit met foto's van onder architectuur gebouwde kloosters en religieuze kunst, is dat vaak een serieuze drempel voor plaatsing in de online fotocollectie. Daardoor doen zich soms paradoxale situaties voor. Terwijl amateurkiekjes van religieuzen zonder problemen in de online fotocollectie geplaatst kunnen worden, mogen juist foto's waarvoor orden/congregaties in het verleden (veel) geld betaald hebben, door auteursrechtelijke beperkingen nog niet online geplaatst worden. Denk daarbij aan fotoseries van het kloosterleven gemaakt door een bekende professionele fotograaf, of foto's van een kloosterkapel gedecoreerd door een bekende kunstenaar. Sommige makers zouden mogelijk geen bezwaar hebben gehad tegen publicatie van hun werk in onze online fotocollectie. Het is helaas ondoenlijk om hen (of in de meeste gevallen hun nabestaanden) allemaal deze vraag voor te leggen. Daarom moeten we bij publicatie van - soms unieke - fotoseries toch voorlopig het zekere voor het onzekere nemen.

Als we de zoektocht naar eventuele auteursrechten hebben afgerond, volgt de vraag wie er op de foto staan en of de privacy van die personen publicatie wel toestaat. Bij foto's gemaakt tot grofweg een eeuw geleden is dat geen probleem; we kunnen er dan vanuit gaan dat alle personen op de foto waarschijnlijk zijn overleden. Foto's van openbare gelegenheden, zoals publiek op straat tijdens een processie, kunnen ook zonder problemen gepubliceerd worden. We zijn echter voorzichtig ten aanzien van foto's vanaf 1950 die niet in een openbare context zijn gemaakt. De kans dat afgebeelde personen nog leven, en mogelijk bezwaren hebben tegen publicatie, is groot. Zeer terughoudend zijn we met foto's waarop minderjarigen staan afgebeeld, omdat bij hen nog minder kan worden verondersteld dat ze zich destijds bewust waren van de kans op verspreiding van de foto. Denk hierbij aan de talrijke klassenfoto's in de collecties van de

Foto van een Kerstspel in Amsterdam (1945), waarbij de minderjarigen vrijwel niet herkenbaar zijn (collectie Fraters van Utrecht)

onderwijscongregaties, aan kinderen die in jeugdinstellingen werden opgevangen, of aan de vele missie-foto's waarop kinderen staan afgebeeld.

Een grijs gebied vormen foto's tussen grofweg 1920 en 1950. In veel gevallen is het waarschijnlijk dat de afgebeelde personen inmiddels zijn overleden, maar daar kunnen we niet in alle gevallen vanuit gaan. Daarom proberen we aan de hand van de foto en enkele criteria zo goed mogelijk in te schatten of er bezwaar kan zijn tegen publicatie. Gaat het om een schoolfoto uit 1948 met daarop tientallen leerlingen die niet met naam worden genoemd en individueel lastig herkenbaar zijn, dan is publicatie waarschijnlijk niet bezwaarlijk. Maar gaat het om een foto uit 1938 met enkele jonge patiëntjes in een ziekenhuis die zeer herkenbaar in beeld zijn gebracht - medische gegevens zijn ook een bijzonder persoonskenmerk volgens de AVG - dan publiceren we niet.

Een foto die in onze online fotocollectie komt, heeft dus al een heel onderzoekstraject doorlopen. Gelukkig zijn de gedigitaliseerde foto's die we nog niet online kunnen plaatsen, in veel gevallen onder voorwaarden al wel op de studiezaal in te zien. Zo mag auteursrechtelijk beschermd materiaal op de studiezaal wel door onderzoekers worden bekeken. En met voldoende geduld - al kan het zijn dat u daar nog een mensenleven op zult moeten wachten - zullen alle foto's in de toekomst alsnog online te zien zijn. *K. Fikse-Omon*

UIT DE COLLECTIE

“Als je zoiets nooit gezien hebt, is het niet te geloven en nog moeilijker te beschrijven.” Dit meldde de kroniekschrijfster van het Moeder Joannaklooster in het Noord-Brabantse Klundert over de ravage die ze

aantroef in de dagen na 1 februari 1953. Het is dit jaar 70 jaar geleden dat de Watersnoodramp plaatsvond. In delen van Zeeland, West-Brabant en Zuid-Holland begaven de dijken het onder de druk van een zware storm, die samenviel met een springtij. Het watergeweld bleef ook de kloosterlingen en hun tientallen kloostergebouwen in deze gebieden niet bespaard. De kronieken verhalen over een gevoel van verwarring en ontredde-ning en daarna over eensgezindheid om de ramp te boven te komen. In dit artikel zien we hoe de Franciscanessen van Etten de Watersnoodramp in Klundert beleefden, en hoe de inwoners van deze vestingstad met hulp uit religieuze hoek hun werk en leven weer oppakten.

De kroniek van de Klundertse zusters, die daar sinds 1928 met een gemeenschap van vijf zusters onderwijs en wijkverpleging verzorgden, neemt ons mee naar de stormnacht: “Nadat het in de nacht van 31 januari op 1 februari verschrikkelijk gestormd had, en we verschillende keren wakker werden geschud van het rumoer op straat, zijn we toch gewoon om vijf uur onze dag-orde begonnen. We hoorden veel auto's rijden en af en toe mensen met elkander praten..., maar kregen toch geen kans om aan iemand te vragen wat er gaande was. Onder de meditatie zaten we zelfs te schudden in de kapel zoals het stormde.” Om half zeven werd er flink aangebeld bij het klooster, waarna aan de zusters werd gevraagd om onderdak voor een zieke man. Terwijl voor de man werd gezorgd, volgden al snel een echtpaar en een moeder met baby. “Omdat de mensen bij ons hun toevlucht zochten, dachten we zelf heel veilig te zitten en zijn we gewoon om acht uur naar de H. Mis gegaan.”

Na het ontbijt gingen de zusters kijken in hun nabijgelegen school wat ze konden doen. Dat bleek ijdele hoop. De dijken waren niet bestemd tegen het

beukende water van het Hollands Diep. “We waren het patronaat nog niet voorbij of daar zagen we de golven al in de Oosterstraat klotsen. Daar viel dus niets meer te redden. Toen met man en macht aan 't werk om in huis nog wat te kunnen sparen... na een klein kwartiertje stond de kelder al blank... Na korte tijd was heel ons huis gas en kolendamp en waren we genoodzaakt het te verlaten... We hebben niets mee kunnen nemen als ons Brevier.” In verwarring en ontheemd staan de zusters buiten te wachten: “Zo ongeveer een half uur buiten bij de kerk gestaan tussen de mensen, daar we niet goed wisten wat te doen. Mijnheer Pastoor om raad gevraagd, maar Z. Eerwaarde wist ook niet veel te zeggen. 't Was echt droevig te zien, hoe alle mensen sjouwden en liepen om nog wat te kunnen redden. Het vee liep ook zo los over de straat. Iedere keer zagen we roeibootjes aankomen waarop veel oude mensen.” Na een tijd van ontredding werden de zusters geëvacueerd en werden ze met open armen ontvangen in het Moederhuis in Etten.

In de dagen die volgen, probeert een van de zusters elke dag tevergeefs om terug te keren naar Klundert. Na een kleine week konden twee zusters weer bij het klooster komen. “O, wat zag alles er uit. Vlug de klompen, slab en mouwen aangedaan en aan de slag. 't Eerst hebben we de vloer en muren van de refter onderhanden genomen. De vloer moest met een heibezem bewerkt worden om modder en slijk los te krijgen.” Elf dagen werd er geschrobd. Toen het klooster weer leefbaar was, namen alle zusters hun intrek. Toch zouden ze nog niet direct hun vertrouwde leven weer oppakken. Toen na de ramp het water was gezakt en het herstel van de dijken begonnen was, kwamen andere maatschappelijke problemen naar voren.

“Het was nodig moedeloosheid en inzinking bij ons volk te voorkomen, wanneer zij terugkeerden naar hun

gehavende woningen en daar de ontredding zouden zien, die het water had aangebracht.” Zo staat te lezen in het Verslag Gezinscolones van de katholieke gezinszorg in het bisdom Breda. De Catechisten van Breda stelden zogenoemde ‘gezinscolones’ samen. Daarin werkten meisjes die in hun kasteel Bouvigne tot maatschappelijk werkster of gezinsverzorgster werden opgeleid samen met vrijwillige hulpkrachten van de Boerinnen Jeugdbond te Tilburg en het Katholiek Vrouwelijk Jeugdwerk te Breda. Onder leiding van een Catechiste trokken de colones naar getroffen plaatsen in Noordwest-Brabant en “brachten ze, naast materiële hulp, geestelijke troost en bemoediging, die evenzeer nodig bleken in de gezinnen, waar nog de sombere sfeer hing van het grauwe, slijkerige water; zich neerbuigend met vrouwelijke liefde en zachtheid over het schreiende kindje en over de schreiende nood van gans een gezin.”

Ook in Klundert werd een gezinscolonne geplaatst en bij de Franciscanessen werd aangeklopt om onderdak. De zusters verzorgden het eten en hielpen de meisjes als ze geen raad meer wisten met het vuile goed dat ze tussen de modder vonden. De 33 meisjes die een maand in Klundert verbleven, vroegen veel van de capaciteit van het kleine klooster: “Sr Bavona stond heel de dag achter haar klein kacheltje en het was voor haar een hele zorg alles op tijd gaar te krijgen en warm te houden. Gas hadden we toen nog niet. Toch is haar dit gelukt want de meisjes waren buitengewoon tevreden over het eten en hebben dit bij hun vertrek nog bezongen.”

Het klooster in Klundert tien dagen na de Watersnoodramp (collectie Franciscanessen van Etten)

Leden van de gezinscolonne aan het werk (collectie Catechisten)

Kleine Zusters van de H. Joseph op bezoek

De colonne in Klundert hielp van 2 maart tot 2 april 49 gezinnen met oudere, zieke of zwangere moeders. De meeste gezinnen kregen drie dagen hulp van twee colonneleden, die in die tijd hun woning weer in orde maakten. Het verslag van de Klundertse gezinscolonne besluit: "De meisjes hebben dit mooie maar zware werk graag gedaan. Het was voor hen een voldoening, wanneer zij na twee dagen zagen, dat de moeder weer moed kreeg. De stemming en de geest in de colonne was prettig. De gastvrijheid van de Eerwaarde Zusters heeft hiertoe een groot deel bijgedragen. Zij verzorgden onze maaltijden, en de gezellige warme huiskamer die wij mochten gebruiken, was na het werk in de modder en de kou zeer welkom." G. van Gorp

KRONIEK VAN EEN HALF JAAR

- ▶ Op 13 januari arriveerden voorwerpen en aanvullingen op het archief van de Passionisten. Verder kwamen het afgelopen halve jaar aanvullingen binnen voor de archieven van de Ursulinen van de Romeinse Unie, de Dochters der Liefde, de

Overbrengen voorwerpen Franciscanessen van Dongen

Zusters van Liefde Tilburg, de Missionarissen van het H. Hart, de paters Maristen, de Missiezusters van Asten, de Dominicanessen van Bethanië, de Lazaristen, de Ongeschoeide Karmelietessen, de Franciscanessen van Aerdenhout, de Zusters van Sint Jozef (eveneens voorwerpen), de Passionistinnen en de zusters Penitenten.

- ▶ Op 31 januari ontvingen we scholieren van basisschool De Nienekes in Cuijk.
- ▶ Op 2 februari werd de voorwerpencollectie van de Franciscanessen van Dongen naar Sint Agatha overgebracht.
- ▶ Op 7 februari en 20 juni namen we met grote dank afscheid van twee vrijwilligers die veel betekenden voor de kloostertuin: Antoon van Schadewijk en br. Johannes Heeren.
- ▶ Op 13 februari arriveerde het archief van de Franciscanessen van Heythuysen.
- ▶ Op 14 februari, 21 maart en 7 juni waren er bouwvergaderingen voor de restauratie van de kloostermuren.
- ▶ Op 12 maart nam Klooster Sint Agatha met een informatiestand deel aan de jaarlijkse dag Maasheggenvlechten.
- ▶ Op 15 maart ontvingen we een internationale afvaardiging van de paters Maristen. In de maanden daarna kwamen ook internationale gezelschappen van de Kleine Zusters van de H. Joseph, van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid en van de Zusters van de H. Elisabeth op bezoek.
- ▶ Op 24 maart hield het bestuur van Stichting Erfgoedcentrum zijn 200e bestuursvergadering.
- ▶ Op 10 april, 2e Paasdag, startte de zomeropenstelling van Erfgoedcentrum en Poortgebouw. In de kloosterkerk vond de eerste gezongen Vesperviering plaats, een initiatief van enkele bewoners en een koorgroep. Vervolgvieringen waren er op 2e Pinksterdag en op 18 juni. De volgende Vesperviering is op 23 juli om 16.00 uur.
- ▶ Op 21 april verrichtte wethouder Joost Hendriks

Medewerkers bezoeken Venray

van de gemeente Cuijk de officiële opening van de tentoonstelling *Verborgen boekenpracht*. Tevens gaf hij het startsein voor de restauratie van de kloostermuren.

- ▶ Op 24 april bezochten studenten van de Radbouduniversiteit het Erfgoedcentrum onder leiding van bestuurslid Johan Oosterman en voormalige collega Chris Dols.
- ▶ Op 1 mei arriveerde een groot deel van het archief van de Broeders van Huijbergen.
- ▶ Op 16 mei was er een uitje van de vaste staf naar museum, Sint Petrus Bandenkerk en Sint Odapark in Venray.
- ▶ In het weekend van Hemelvaart (18-21 mei) voer het voetveer over de Maas en vond de fietstocht 'Plattelandsrondje Land van Cuijk' plaats.
- ▶ Op 22 mei arriveerde het archief van de Missionarissen van Mariannahill in Arcen.
- ▶ Op 25 mei waren er opnames door Culthis TV in Gennepe.
- ▶ Op vrijdag 2 juni was de eerste van de inlooprondeleidingen, die op alle vrijdagmiddagen in juni t/m

september worden gehouden.

- ▶ Op dinsdag 20 juni promoveerde collega Marleen Reichgelt aan de Radbouduniversiteit met het proefschrift *Revisioning colonial childhoods*, een studie naar de zeggingskracht van kinderen op missiefoto's.
- ▶ In het eerste halve jaar ontvingen we 295 onderzoeksvragen en bezochten 130 mensen eenmalig of vaker de studiezaal. In april-juni bezochten ruim 2.000 mensen de tentoonstelling, waarvan er 300 werden rondgeleid. Het Poortgebouw ontving 2.500 gasten.

KANTOORRUIMTE BESCHIKBAAR

Vanaf januari 2024 komt in de westvleugel van Klooster Sint Agatha ca. 200m² kantoorruimte beschikbaar. De doelgroep voor verhuur zijn personen/organisaties die passen bij de overige activiteiten in het klooster. Voor meer informatie kunt u mailen naar: m.arendsen@erfgoedkloosterleven.nl.

Colofon

Deze kroniek wordt uitgegeven door de stichtingen
Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven en Sint Aegten
ISSN: 2210-5719

Redactie: M. Arendsen, G. van Gorp,
G. Heusschen, S. Scherpenisse

Adres: Kroniek Sint Agatha
Kloosterlaan 24, 5435 XD St. Agatha
Tel. 0485 - 31 10 07

E-mail: info@erfgoedkloosterleven.nl

Website: erfgoedkloosterleven.nl | kloostersintagatha.nl

Rekeningnummer: 0451 7552 35 t.n.v. Stichting
Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, Sint Agatha

Vormgeving: Vormweijjs, Nijmegen

De Broeders van Huijbergen plaatsen hun archief in het depot

